एकविंशः पाठः

सूक्तयः

(1) आचारः परमो धर्मः।

(2) संसर्गजाः दोषगुणाः भवन्ति।

(3) उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम्।

(4) हितं मनोहारि च दुर्लभं वचः।

(5) उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः।

(6) अति सर्वत्र वर्जयेत्।

(7) विनाशकाले विपरीतबुद्धिः।

(8) न कूपखननं युक्तं प्रदीप्ते वह्निना गृहे।

(9) आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत्।

(10) क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम्।

शब्दार्थाः

उद्यमेन	=	परिश्रम से	संसर्गजाः	=	साथ रहने से
प्रदीप्ते	=	जलने पर	कूपखननं	=	कुआ खोदना
आत्मनः	=	अपने	क्षीयन्ते	=	नष्ट हो जाते हैं।
भूषणानि	=	गहने।			

अभ्यासः

1. एकपदेन उत्तरं लिखत–

(क) कः परमो धर्मः?

(ख) विपरीतबुद्धिः कदा भवति?

(ग) कूपखननं कदा न युक्तम्?

(घ) केन कार्याणि सिद्ध्यन्ति?

(ङ) किं सर्वत्र वर्जयेत्?

2. **एकवाक्येन उत्तरं लिखत–**

(क) कानि परेषां न समाचरेत्?

(ख) संसर्गजाः के भवन्ति?

(ग) सर्वोत्तमं भूषणं किम् अस्ति?

3. **रिक्तस्थानानि पूरयत–**

(क) .... वसुधैव कुटुम्बकम्।

(ख) हितं मनोहारि च .... वचः।

(ग) आत्मनः .... परेषां न समाचरेत्।

(घ) न .... युक्तं प्रदीप्ते वह्निना गृहे।

(ङ) विनाशकाले ....।

4. **उचितपदमेलनं कुरुत–**

	(अ)	(ब)
(क)	संसर्गजाः	विपरीतबुद्धिः।
(ख)	उदारचरितानां तु	वर्जयेत्।
(ग)	विनाशकाले	दोषगुणाः भवन्ति।
(घ)	आत्मनः प्रतिकूलानि	वसुधैव कुटुम्बकम्।
(ङ)	अति सर्वत्र	परेषां न समाचरेत्।

5. **समानार्थकं शब्दं लिखत–**

वह्निना, युक्तं, उद्यमेन, वसुधा

6. **अधोलिखितानां पदानां विलोमपदानि पाठात् चित्वा लिखत–**

अनुदारचरितानाम्, अनुकूलानि, सुलभम्,
आलस्येन समृद्धिकाले।

7. शुद्धवाक्यानां समक्षं 'आम्', अशुद्धवाक्यानां समक्षम् 'न' इति लिखत–

(क) संसर्गजाः दोषगुणाः न भवन्ति।	
(ख) आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां समाचरेत्।	
(ग) वाग्भूषणं भूषणं न अस्ति।	
(घ) अति सर्वत्र न वर्जयेत्।	
(ङ) कार्याणि मनोरथैः सिद्ध्यन्ति।	

8. संस्कृतवाक्येषु प्रयोगं कुरुत–

खलु

सततं

गृहे

बुद्धिः

9. रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्नानां निर्माणं कुरुत–

(क) <u>अति</u> सर्वत्र वर्जयेत्।

(ख) <u>आचारः</u> परमो धर्मः।

(ग) <u>उद्यमेन</u> हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि।

(घ) <u>उदारचरितानां तु</u> वसुधैव कुटुम्बकम्।

योग्यताविस्तारः–

- विविधभावैः युक्ताः सूक्तीः एकत्र सङ्कलय्य पठन्तु।

शीलं परं भूषणम्।